

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 10

2008

ISSN 1698-7861

Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretaría Xeral de Política Lingüística

MARÍA SOL LÓPEZ MARTÍNEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Estrada Santiago-Noia, Km. 3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 981 542 684 **Fax.** +34 981 542 553

Enderezo electrónico paremias@cirp.es
<http://www.cirp.es>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2008

Autor Varios

Título *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 2008

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de Fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L.: VG 1302-2004

Imprime: Galigraf Galicia, S.L.

Cadernos de Fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: DICE, DIALNET, LATINDEX, REBIUN, e SUDOC-ABES, e pode lerse en tódalas bibliotecas das Facultades de Letras, Humanísticas e de Tradución de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbium* (The University of Vermont).

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 10

2008

ISSN: 1698-7861

Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Secretaria: María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)

Maria Conca i Martínez (Universitat de València)

Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)

Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)

Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)

Luís González García (Universidade da Coruña)

Mª Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)

Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)

Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)

Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)

Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)

António Nogueira Santos (Portugal)

Fernando Varela Iglesias (Universität Wien)

Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Carme López Taboada (I.E.S. Eusebio da Guarda da Coruña)

Ramón Anxo Martins Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)

Cristina Rodríguez Nieto (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María do Rosario Soto Arias (I.E.S. Eusebio da Guarda da Coruña)

Emma Mª Salgueiro Veiga (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Alba Vidal Fernández (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua galega porque, en primeiro lugar, pretende estimular a recolla e investigación da fraseoloxía galega e da fraseoloxía universal en Galicia; pero tamén porque forma parte dun proxecto social de normalización da lingua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa e de América colaboran xenerosamente neste proxecto de ecoloxía lingüística publicando en galego traballos inéditos nesta revista, que chega xa gratuitamente a cincuenta dos máis importantes fraseólogos do mundo e, en intercambio, a tódalas bibliotecas universitarias de España e Portugal. Chegará tamén a tódalas outras bibliotecas universitarias que o soliciten en intercambio. Os números anteriores, xa esgotados, poden baixarse íntegramente en formato PDF da Rede en <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua gallega porque, en primer lugar, pretende estimular la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal en Galicia; pero también porque forma parte de un proyecto social de normalización de la lengua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa y de América colaboran generosamente en este proyecto de ecología lingüística publicando en gallego trabajos inéditos en esta revista, que ya llega gratuitamente a cincuenta de los más importantes fraseólogos del mundo y, en intercambio, a todas las bibliotecas universitarias de España y Portugal. Llegará también a las demás bibliotecas universitarias que lo soliciten en intercambio. Los números anteriores, ya agotados, pueden descargarse íntegramente en formato PDF de Internet en <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, annual review of phraseological research, is edited in Galician language, firstly because it aims at promoting the collection and research of both Galician and universal phraseology in Galicia, but also because it is part of a social project of normalization of the autochthonous language of Galicia. Important European and American phraseologists generously contribute to this project of linguistic ecology by publishing unpublished works in Galician in this review, which is already received at no cost by fifty of the most important phraseologists in the world and, as an exchange, by all Spanish and Portuguese university libraries. It will also be received by those university libraries which apply for it in exchange. The previous numbers, already sold out, can be entirely downloaded on PDF format from the Internet at <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

Presentación

A sección de ESTUDOS do décimo volume de *Cadernos de fraseoloxía Galega* ofrece doce traballos que se reparten así: dez estudos taxonómicos ou fraseográficos entre os que se inclúen: *Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas*, de Véselka Ángelova Nénkova e Carlos González-Espresati; *As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña*. *Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica*, de Jenny Brumme; *Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario*, de Dolors Català Guitart; *Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura*, de Isabel Echevarría Isusuiza e Javier Arbulu Aguirre; *Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para unha identificación das locucións estereotipadas expresivas*, de Abdendi Lachkar; e *Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes*, de Juan A. Martínez López e Gunn Aarli.

O antropólogo Marcial Gondar Portasany explora a necesaria colaboración entre antropólogos e fraseólogos no artigo *A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe*.

A comparación plurilingüe está presente cos traballos de Mª José Corvo Sánchez (*Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos Sprachbücher de Juan Ángel de Zumaran*); Angelika Menaker (*As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás*); Silvia Molina Plaza (*Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos*); e Mona Noueshi (*Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo*).

A fraseodidáctica ten tamén presenza neste número co traballo de Stefan Ettinger *Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación*.

Na sección de RECADÁDIVAS Xesús Ferro Ruibal dá conta do *Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro*, onde se recompilan 254 refráns. Segue a publicación das *Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo* recollidas por Dorinda Penín Rodríguez en San Lourenzo de Abelendo (A Limia), onde se ofrecen 119 expresións cos correspondentes exemplos de uso.

Na sección de RECENSIÓNS Luis González García analiza *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*, de María Álvarez de la Granja; Emma Mª Salgueiro Veiga *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*, e Cristina Rodríguez Nieto *El componente etnolingüístico de la paremiología*, de Xermán Conde Tarrío; Xosé María Gómez Clemente o *Diccionario de Fraseoloxía Galega*, de Carme López Taboada e María Rosario Soto Arias; Xermán Conde Tarrío *La didactique du français idiomatique*, de Isabel González Rey Claudia

Herrero Kaczmarek *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*; Alba Vidal Fernández *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, de Carmen Mellado Blanco. Mª Isabel González Rey dá conta da obra de Marion Netzlaff, *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* e Carmen Mellado Blanco de *Fraseografía teórica y práctica*, de Maria Eugênia Olimpio de Oliveira Silva. Por último, Paula Quiroga Munguía reseña a obra *Hai Voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*, de Pablo Zamora Muñoz, Arianna Alessandro, Eleonora Ioppoli e Federica Simona.

Esta sección complétase coa de NOVAS na que se dá noticia de libros e artigos chegados á Redacción, así como tamén se fai unha presentación de Fraseonet (o novo grupo de Investigación sobre Fraseoloxía e Paremioloxía, creado por profesores e profesoras da Universidade de Santiago de Compostela) e Frasespal (proxecto de investigación interuniversitario *La estructura idiomática del alemán y el español. Un estudio cognitivo a partir de un corpus onomasiológico*).

Inclúese por último un BALANCE dos dez primeiros números de *Cadernos de fraseoloxía Galega*.

Neste número están representadas as Universidades da Coruña, Santiago de Compostela e Vigo; a Escola Oficial de Idiomas de Vigo; o Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; a Universidade Autónoma de Barcelona (Universitat Autònoma de Barcelona); a Universidade Pompeu Fabra (Universitat Pompeu Fabra); a Universidad de Valladolid; a Universidad Politécnica de Madrid; a Universidade do País Vasco (Euskal Erico Unibertsitatea); a Universidade do Cairo (Exipto); a Universidade Eötvös Loránd de Budapest (Eötvös Loránd Tudományegyetem), Hungría; a Universidade de Augsburg (Universitat Augsburg), Alemaña; a Universidade Ibn Zohr (Université Ibn Zohr), Marrocos; a Universidade Norueguesa de Ciencias Empresariais (Norges Handelshoysskole – Forsiden –NHH) e a Universidade de Bergen (Universitetet i Bergen), Noruega.

Cadernos de fraseoloxía Galega agradece as colaboracións recibidas e mais as que xa se anuncian, así como a atención con que a reciben diferentes investigadores e Universidades de Europa, África e América. E, como algúns dos números anteriores xa están esgotados, informa que se poden baixar integros en formato PDF da nosa páxina na Rede <http://www.cirp.es/pub2/index.html>.

As colaboracións para o vindeiro número deberan estar na Redacción antes do 1 de marzo do 2009, e a data de aceptación é o 15 de maio de 2009. Como a conversión de formatos entre diferentes procesadores de texto non sempre é doada, CFG solicitalles ós futuros colaboradores que se atean estritamente ás normas de estilo, que se inclúen ó final deste número (pp. 349-351).

O Consello de Redacción

Índice

ESTUDOS.....	13
ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka e GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos. <i>Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas.....</i>	15
BRUMME, Jenny. <i>As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica.....</i>	35
CATALÀ GUITART, Dolors. <i>Elementos de descrição dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario.....</i>	55
CORVO SÁNCHEZ, Mª José. <i>Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos Sprachbücher de Juan Ángel de Zumaran.....</i>	67
ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel e ARBULU AGUIRRE, Javier. <i>Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura.....</i>	79
ETTINGER, Stefan. <i>Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación.....</i>	95
GONDAR PORTASANY, Marcial. <i>A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe.....</i>	129
LACHKAR, Abdenbi. <i>Literal/ metafórico, proverbio/ non proverbio? Para unha identificación das locucións estereotipadas expresivas.....</i>	163
MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A. e AARLI, Gunn. <i>Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes.....</i>	175
MENAKER, Angelika. <i>As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás.....</i>	189
MOLINA PLAZA, Silvia. <i>Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos.....</i>	207
NOUESHI, Mona. <i>Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo.....</i>	221

RECADÁDIVAS..... 239

FERRO RUIBAL, Xesús. *Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Beito Fernandes do Palheiro..... 241*

PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda. *Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo..... 255*

RECENSIÓNS..... 265

ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María. *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología. Por Luis González García..... 267*

CONDE TARRÍO, Germán. *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées. Por Emma Mª Salgueiro Veiga..... 274*

CONDE TARRÍO, Germán. *El componente etnolingüístico de la paremiología. Por Cristina Rodríguez Nieto..... 279*

GONZÁLEZ REY, Isabel. *La didactique du français idiomatique. Por Xermán Conde Tarrío..... 283*

LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María Rosario. *Diccionario de fraseoloxía galega. Por Xosé María Gómez Clemente..... 284*

MELLADO BLANCO, Carmen. *Beiträge zur Phrasologie aus textueller Sicht. Por Claudia Herrero Kaczmarek..... 287*

MELLADO BLANCO, Carmen. *Colocaciones y fraseología en los diccionarios. Por Alba Vidal Fernández..... 290*

NETZLAFF, Marion. *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol. Por Mª Isabel González Rey..... 294*

OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia. *Fraseografía teórica y práctica. Por Carmen Mellado Blanco..... 298*

ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica. *Hai Voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2. Por Paula Quiroga Munguía..... 304*

NOVAS	309
Fraseonet: Grupo de investigación en fraseoloxía e paremioloxía....	311
Frasespal: Proxecto de investigación interuniversitario <i>La estructura idiomática del alemán y el español. Un estudio cognitivo a partir de un corpus onomasiolóxico</i>	312
Libros, revistas ou artigos recibidos.....	313
 BALANCE.....	 333
Índice dos dez primeiros números de <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2000 – 10,2008.....	335
Notas para a presentación de colaboracións.....	349
 Publicacións do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2007.....	 353

Estudos

Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas

Véselka Ángelova Nénkova e Carlos González-Espresati¹

Universidad de Valladolid

O diminutivo funciona como estratexia cortés na modulación dos actos de fala, na toma de quendas e na negociación do significado. As unidades fraseolóxicas, que en ocasións posúen unha estrutura oracional, constitúen un bo campo de probas para estudar os distintos valores dos diminutivos e a súa relación co grao de fixación da propia unidade. Neste traballo estudaremos tres tipos de unidades fraseolóxicas nas que aparecen diminutivos: 1) as fixadas na súa orixe con diminutivos, 2) ás que se lles engadiu un diminutivo na súa estrutura e 3) as fixadas na súa orixe con diminutivo ou sen el.

Palabras clave: diminutivos, unidades fraseolóxicas, actos de fala.

Diminutives act as a courteous strategy in the modulation of speech acts, in turn-taking and in negotiation of meanings. Phraseological units –which sometimes have a sentence structure, constitute a good testing field to study the different values of diminutives and their relationship with the degree of fixation of the own unit. In this paper we will analyse three types of phraseological units where diminutives are present: 1) units originally fixed with diminutives, 2) units which added a diminutive in their structure, and 3) units originally fixed with or without diminutives.

Keywords: diminutives, phraseological units, speech acts.

1. Introducción

Nos estudos sobre morfoloxía apreciativa contraponse a natureza dos sufixos diminutivos ao resto dos sufixos derivativos dado que os primeiros non alteran nin o marco de subcategorización, nin a categoría sintáctica e, ademais, o significado da base case non varía. É no plano da enunciación onde se activan os múltiples valores semántico-pragmáticos do diminutivo. O diminutivo funciona como estratexia cortés na modulación dos actos de fala, na toma de quendas e na negociación do significado. As unidades fraseolóxicas, que en ocasións posúen unha estrutura oracional, constitúen un bo campo de probas para estudar os distintos valores dos diminutivos e a súa

---

¹ Tradución de Lucía Álvarez e María Villarroel.

relación co grao de fixación da propia unidade. García-Page (1989: 60-61) subliña que nunha expresión fixa “cualquier modificación que se produzca, puede convertir la UF en una combinación de elementos de la técnica libre de discurso, y, por lo tanto, funcionar con las propiedades características de esta”. A nosa intención é comprobar se, como sería o esperable, os diminutivos desautomatizan as unidades fraseolóxicas e, en todo caso, observar se se activan as súas funcións pragmáticas. A perspectiva de análise do diminutivo adoptada neste traballo é debedora das análises de Dressler e Barbaresi (1994) e de Schneider (2003) que comparten a opinión de que os diversos mecanismos lingüísticos, que serven para expresar os valores diminutivos, posúen unha orixe cognitiva común aínda que a súa manifestación difira intralingüística e extralingüísticamente. O mecanismo particular que estudaremos aquí non é outro que o sufixo diminutivo.

2. O corpus

En cada exemplo analizaremos o tipo de sufixo, o tipo de base, o tipo de acto de fala ou de contexto, e os efectos pragmáticos logrados segundo a escala pragmática de Leech (1983). Canto ao corpus seleccionado, a maioría dos exemplos están extraídos da televisión e da radio, medios de comunicación cuxa linguaxe é cada vez máis próxima á linguaxe coloquial e que, por iso, constitúen un bo banco de probas para dar conta dos modos en que o falante utiliza os diminutivos en español. As expresións fixas a miúdo adaptación de diversas maneiras ao contexto lingüístico que as inclúe. Dito procedemento é moi típico no discurso literario, na linguaxe publicitaria e periodística. Neste traballo estudaremos dous tipos de unidades fraseolóxicas nas que aparecen diminutivos: 1) as fixadas na súa orixe con diminutivos, 2) ás que se lles engadiu un diminutivo na súa estrutura e 3) as fixadas na súa orixe co diminutivo e sen el.

3. As unidades fraseolóxicas

O termo “unidade fraseolóxica” inclúe, convencionalmente, as combinacións fixas de palabras que se coñecen tamén coas seguintes denominacións: *modismos, locucións, frases feitas, idiomatismos, fórmulas pragmáticas, proverbios, refráns, sentenzas, ditos* etc. Partindo da concepción ampla da fraseoloxía, englobamos baixo o termo “unidade fraseolóxica” todas aquelas combinacións que se caracterizan por unha alta frecuencia de aparición na lingua e que están formadas por dúas ou máis palabras cuxo límite superior é a oración composta.

Para o noso fin, tendo en conta as características das expresións fixas (a fixación dos elementos, a idiomaticidade, a estrutura sintáctica, a independencia textual e enunciativa), propoñemos o estudo dos conceptos que se agrupan baixo o termo de “unidade fraseolóxica” seguindo a clasificación que propón Corpas Pastor (2000: 484), a saber: 1) colocacións, 2) locucións e 3) enunciados fraseolóxicos; unha clasificación que hoxe en día goza de gran aceptación entre os fraseólogos.

3.1. Unidades fraseolóxicas que recibiron diminutivos

3.1.1. Colocacións

As colocacións son sintagmas usuais e estables como as locucións e os enunciados fraseolóxicos. Trátase de sintagmas completamente libres aos que o uso lles conferiu certo grao de restrición combinatoria. *Guiñar un ojo, calar hondo, ignorancia supina, inflación galopante* etc. son combinacións habituais, de menor grao de fixación que as locucións (Corpas 1996: 53; Wotjak 1998: 258; Koike 2001: 27). As colocacións son aquelas unidades fraseolóxicas formadas por dúas ou máis unidades léxicas en relación sintáctica, que non constitúen, por si mesmas, actos de fala nin enunciados e que, debido á súa fixación na norma, presentan restricións de combinación establecidas polo uso, xeralmente de base semántica (Corpas Pastor 1996: 66).

Segundo Wotjak (1998: 258), as colocacións posúen un determinado grao de “socialización, utilización e lexicalización” e aseméllanse ás outras unidades fraseolóxicas, posto que son expresións fixas que gozan de certo grao de predictibilidade. Non se deben confundir coas outras unidades fraseolóxicas idiomáticas pero pódense comparar coas non idiomáticas. Son pezas “prefabricadas” da fala e elementos do “discurso repetido”, segundo a teoría de Coseriu ([1980] 1981). Trátase, pois, dun subgrupo bastante frecuente de unidades fraseolóxicas que se opoñen claramente aos sintagmas libres. E, segundo Koike (2001: 37), a distinción entre unha colocación e unha locución débese establecer sobre a base da distinción entre o sentido literal (colocación) e o sentido figurado (locución). É dicir, “se trata de colocaciones que, empleadas con uso figurado, se convierten en locuciones”.

Vexamos os seguintes exemplos de colocacións que sufriron un cambio na súa estrutura a través dun diminutivo, sen perder o seu sentido colocacional:

(1) *eliminar/ bajar kilos*

“Para *eliminar* esos *kilitos* de más. No tiene físico para jugar en el R. Madrid. Le falta bajar unos *kilitos*”.

(Radio *Marca*, 17-1-06, 11:31)

Quilo é un substantivo masculino concreto. En principio, o seu contido semántico está inherentemente delimitado e non admite a variación da perspectiva do tamaño, que é o valor denotativo do diminutivo. Polo tanto, a interpretación máis plausible que se deriva da aplicación do diminutivo non é de tipo semántico senón que é de tipo pragmático. No seu discurso, o falante emite un xuízo de valor sobre a condición física dun futbolista e o diminutivo serve para atenuar a crítica neste acto de fala expresivo. O diminutivo degrada a forza da crítica ao presentar o obxecto da crítica como algo pequeno e fácil de superar. Neste caso, o diminutivo actúa máis no nivel oracional (semántico-pragmático) que no propiamente pragmático.

(2) *perder la fe*

“La gente salía del Bernabeu con la fe por su equipo completamente *perdida*”.

(*Maracanã 05*, 21-11-05, Barça gañou 3-0)

A unidade fraseolóxica *perder la fe* é unha colocación de tipo verbo + substantivo que neste exemplo, como podemos ver, está transformada nunha colocación de tipo substantivo + participio na que, ademais, se introduciu un adverbio (completamente) entre os dous compoñentes da colocación transformada. O participio do verbo *perder* (participio regular) é a base de afixación. Isto pon de manifesto que o diminutivo tamén se engade a bases participiais e adxectivais, coas que desenvolve unhas funcións peculiares, posto que non pode referirse á súa base en relación co seu significado denotativo ‘tamaño’ polo que hai que buscar outros significados alternativos. A reporteira realiza un novo xuízo de valor sobre a situación psicolóxica dos afeccionados do Real Madrid tras unha derrota contra o Barcelona. En contraste coa colocación de *La gente salía del Bernabeu con la fe por su equipo completamente perdida*, neste acto de fala asertivo o diminutivo intensifica de modo redundante o participio do verbo ‘perder’ e, lateralmente, toda a unidade fraseolóxica ‘perder la fe’.

(3) *hacer una llamada*

“Tu padre ha hecho una *llamadita*, puedes irte [...]”

(Dille un policía a un presunto asasino dunha adolescente, insinuando que se sae da cela é só porque o pai utilizou as súas influencias para logralo)

Neste exemplo, *llamadita* pertence a un grupo de substantivos relacionados semanticamente (*llamadita, charlita, parlita, recadito, mensajito*) que, ao recibir un diminutivo, pon de manifesto a actitude ou a avaliación negativa do falante sobre o contido no amigable da mensaxe. O substantivo feminino concreto *llamada* está formado sobre o verbo *llamar*. Neste exemplo, o diminutivo utilízase nun acto de fala asertivo que fai referencia a unha acción realizada por unha terceira persoa. Por un lado, a chamada é avaliada negativamente polo diminutivo ao diminuír a súa importancia cando a posibilidade de levar a cabo unha acción deste tipo implica ter moito poder. Por outro lado, o diminutivo expresa a actitude negativa do falante cara ao emisor e ao contido da chamada (este aspecto complementase coa entoación irónica). O contraste entre o peso importante da chamada e a nota de pouca entidade semántica do diminutivo provoca un choque irónico que tinxe de burla toda a expresión. Así pois, o diminutivo atenta contra a imaxe positiva do destinatario (e do seu pai).

(4) *mandar un recado*

“Roberto Carlos, jugador del Madrid, le *mandó un recadito* a Eto’o: ‘en dos semanas atraparemos al Barcelona y seremos líderes’”.

(*Maracanã 05*, 16-11-05)

Atopámonos perante un acto de fala asertivo no que a acción é avaliada negativamente polo diminutivo no sentido de que o recado non é un recado normal: é un aviso ou unha chamada de atención a Eto’o. O diminutivo produce ironía mediante o choque que se produce entre a diminución da forma dun substantivo e, asemade, da intensificación do seu contido semántico. Neste tipo de contextos, os substantivos que designan medios ou soportes de comunicación como *mensaje, recado, llamada, palabra* etc. producen resultados irónicos cando son empregados con diminutivo. Dende un punto de vista

simplemente semántico, un *mensajito* pode ser unha mensaxe curta, pero tamén unha mensaxe que se distancia do que prototipicamente entendemos pola maneira de comunicar algo, isto é, unha variante dunha mensaxe ‘X’, ou sexa, ‘X + modificación’. Se a proposición non contivese o diminutivo, o seu valor sería neutro e non existiría a ironía.

Analizamos o valor dos diminutivos nalgunhas colocacións atopadas nos medios de comunicación. A seguir, propoñémonos realizar unha proba formal con algunhas colocacións descontextualizadas para comprobar o grao de aceptabilidade dos nosos sufixos. A nosa intención é, ademais, comprobar que bases aceptan os diminutivos e baixo que premisas:

(1) *desempeñar un papel / desempeñar un papelito*

A base de afixación é substantiva. O diminutivo minimiza a importancia do papel.

(2) *declarar la guerra / declarar la guerrita*

A afixación é posible. Talvez existise unha restrición semántica que imposibilitaría unir a algo tan serio como unha declaración de guerra un diminutivo nalgunhas situacións, mais sempre é posible pensar nun contexto o suficientemente absurdo ou sarcástico no que isto sexa posible. Por outro lado, non existen restricións formais sobre a base substantiva.

(3) *trabar amistad / *trabar amistadita*

Neste caso existe unha restrición formal e semántica. Os substantivos abstractos formados co sufixo *-dad*, *-idad*, non admiten o sufixo diminutivo. En xeral, os substantivos demasiado abstractos e os que pertencen a rexistros demasiado elevados (Rainer 1990) non admiten o diminutivo a non ser que os contextos se volvan extraordinariamente afectivos.

(4) *calar hondo / calar hondito*

O adxectivo *hondo* admite a sufixación. O valor que transmite é de intensificación do adxectivo e do valor ostensible de toda a colocación.

(5) *ignorancia supina / *ignorancia supinita*

(6) *inflación galopante / *inflación galopantita*

(7) *sentir dolor / sentir dolorcito*

(8) *batalla campal / batallita campal*

(9) *apagar la sed / *apagar la sedita*

(10) *saldar una deuda / saldar una deudita*

(11) *enemigo acérrimo / *enemigo acerrimito*

(12) *resultar ileso / resultar ilesito*

(13) *tocar el piano / tocar el pianito*

En xeral, compróbase que as restricións de emprego de diminutivos nestas colocacións son as mesmas que se manifestan en estruturas máis simples como a palabra. De feito, estas restricións só actúan sobre as bases das unidades fraseolóxicas que non admiten este tipo de sufixo, ben por motivos semánticos (existe unha restrición semántica que actúa sobre palabras con significado abstracto ou cuxo ámbito de emprego é demasiado técnico ou culto: *amistad, acérrimo, supina*), ben pola estrutura morfolóxica cuxa lonxitude e final de palabra bloquea o emprego do diminutivo como sucede con *sed* ou *galopante*. Sufixar *enemigo* atenuaría e entraría en contradición co significado global da colocación. É un caso inverso ao anterior porque o diminutivo traballa na mesma dirección semántica que a colocación.

Nas colocacións, o diminutivo non actúa modificando o seu contido semántico xa que este continúa inalterado. Posto que non parece haber unha gran resistencia no emprego de diminutivos nas colocacións, isto parece reforzar a idea de que as colocacións non constitúen unha categoría cerrada e estable. Polo contrario, as colocacións son combinacións frecuentes que ás veces se achegan ás expresións libres e, en certos casos, se aproximan ás expresións idiomáticas. É o falante o que posúe a opción estratéxica de engadir un diminutivo a estas formacións e, polo tanto, a súa función é de natureza pragmática. O diminutivo pode modificar a base de afixación dun modo semántico-pragmático ou ben pode afectar a toda a preferencia dunha maneira plenamente pragmática (Briz 2001). Non parece haber diferenza entre o efecto que o diminutivo produce nas colocacións e no resto das palabras tanto dende un punto de vista semántico- pragmático coma dende un punto de vista pragmático.

As colocacións non perden as características que lles son propias, tales como a estabilidade nin a súa recorrencia no uso, nin o seu grao de predictibilidade, incluso a suma do significado das súas partes segue correspondendo ao significado da expresión. Talvez contribúa o feito de que as colocacións non sexan en si unidades cun alto grao de fixación, ou talvez se deba ás características propias do diminutivo que non alteran a natureza semántica do referente.

No que atinxe aos tipos de bases analizadas, a maioría das consideradas nestes exemplos son substantivos. O diminutivo do español posúe unha tendencia natural a preferir os substantivos como base de afixación. Neste tipo de bases desempeña a función pragmática de mitigar a palabra ou a forza ilocutiva do acto de fala para evitar a rudeza. Por outro lado, os diminutivos poden tamén actuar como intensificadores dunha avaliación negativa. Nos casos con adverbios e adxectivos a súa función máis frecuente é a de intensificar, aínda que estas categorías poden desenvolver outros valores. En conclusión, as colocacións non cambian a súa orde fixada cando se insire un sufixo diminutivo pero si que ven alterado o seu nivel pragmático.

3.1.2. Locucións

As locucións son sintagmas que se comportan como palabras simples. Unhas poden reflectir anomalías estruturais (*a pie juntillas*), outras poden recoller trazos fonéticos peculiares de ritmo ou de rima (*a troche y moche*) ou de palabras diacríticas (*de marras*).

Segundo Zuluaga, Corpas Pastor e Ruiz Gurillo, as locucións son os sintagmas máis estables do español. Ruiz Gurillo (2001: 19) emprega tres exemplos, *cortar el bacalao*, *dársela con queso* ou *tomar las de Villadiego*, para demostrar que ningún deles permite ampliacións ou substitucións de ningún tipo. Non se pode engadir un sufixo diminutivo (**cortar el bacaladito*), nin un adxacente (**cortar el bacalao salado*), tampouco se permite a transformación en voz pasiva (**el bacalao fue cortado por Isabel*), nin unha nominalización (**el corte del bacalao*). Calquera substitución non preestablecida, segundo a autora, transforma o sintagma fixo noutro libre e este deixará de actuar en bloque, co cal perderá a fixación e de aí o sentido. Porén, como subliña Koike (2001: 34), hai moitas locucións verbais que admiten a substitución dun verbo por outro (*añadir/estar/poner leña al fuego*, *tomar/coger las de Villadiego*) ou a dun substantivo por outro (*enseñarle los dientes/las uñas a alguien*), sen que cambie o sentido idiomático das locucións. O mesmo podemos dicir do uso dos diminutivos nos seguintes exemplos extraídos dun corpus de xornais e programas de televisión:

(1) *buen rollo* ‘bo ambiente’

“No me puedo de [íbd.] creer ese déficit *de buen rollito* [...]”

(Pérez-Reverte, *Semanal*, 22 de xaneiro de 2006)

A palabra *rollito* é un substantivo masculino contable que se insire nunha locución para describir unha actitude psicolóxica positiva. Dende un punto de vista formal, existiría unha restrición no uso da variante *-illo*. En principio, o diminutivo cumpre unha función semántica de diminución do tamaño dun rolo. O significado do contexto aclara que a auténtica función do diminutivo é a de intensificar a actitude psicolóxica de ‘simpatía’ que metaforiza a expresión *buen rollo*. Dende un punto de vista pragmático, o diminutivo ten un peso menor. Encontrámonos ante un acto de fala asertivo que opina sobre o estado das cousas dun terceiro aludido que non é o lector. O peso do diminutivo neste caso non cambia a forza ilocutiva do acto de fala: a avaliación negativa do aludido era previa ao seu emprego, que neste caso intensifica esa avaliación negativa algo cínica.

(2) *dar más bola* ‘facer caso a alguén’

“Si tú me lo pides, *le daré más bolilla*”.

(frase da xerxa adolescente dita por un adolescente arxentino)

O substantivo feminino contable *bola* conforma nesta locución unha metáfora que significa ‘hacer más caso’. Dende a perspectiva pragmática estamos ante un acto de fala comisivo, unha oferta, que compromete o falante a unha acción futura. O diminutivo minimiza o custo da aceptación da oferta por parte do destinatario ao presentar a acción como algo pequeno e fácil.

(3) *no dar más bola* ‘non facerlle caso’

“Usted lo que tiene que hacer es *no darle más bolilla*”

(*Rebelde way* (serie arxentina), Localia 19-12-05)